

РОЗВИТОК ВЗАЄМИН КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ ІБЕРОАМЕРИКАНСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ НАЦІЙ

Кулінич Т. О.

Здобувач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: доктор політичних наук, професор Копійка В. В.

Анотація. У статті автор здійснює спробу проаналізувати розвиток взаємин країн латиноамериканського регіону з країнами Європейського Союзу на політичному, економічному і соціальному рівнях в контексті існування утворення, що об'єднує всі ібероамериканські країни світу.

Враховуючи актуальність дослідження інтеграційних процесів, а також обов'язкове залучення України до них, як держави, що прагне бути повноправним членом світової спільноти, на теперішньому етапі розвитку нашої держави важливим є вивчення механізмів залучення її (держави) до співробітництва не лише з окремими країнами світу, але й інтеграційними утвореннями. До того ж досвід розвитку взаємин з Євросоюзом країн з перехідною економікою є також актуальним для вивчення українською науковою думкою.

Основою дослідження, здебільшого, стали іспаномовними та російські джерелами. Це публікації міністерств закордонних справ Іспанії та деяких латиноамериканських країн, іспаномовні періодичні видання ібероамериканських країн, веб-портал Міністерства закордонних справ Іспанії. Серед російських джерел – періодичні наукові публікації та статті в журналах «Латинская Америка», «Мировая экономика и международные отношения».

Ключові слова: Європейський Союз, Латинська Америка, Ібероамерика, співпраця, інтеграція.

Суттєві економічні зміни глобального характеру наприкінці ХХ століття дуже суттєво позначилися на зовнішньоекономічних зв'язках багатьох країн та регіональних утворень світу. Для країн Ібероамерики, особливо латиноамериканської частини спільноти, важливими факторами впливу були посилення геостратегічної потужності північного сусіда – Сполучених Штатів Америки. Після розширення інтеграційних процесів в Європі, на країни Латинської Америки, за ініціативою Іспанії та Португалії почали орієнтуватися як на протипагу впливу США у регіоні і як на важливого торгівельного-інвестиційного партнера. В останні десятиліття ХХ століття на початку ХХІ століття для перспектив Латинської Америки стала важливою еволюція Євросоюзу, учасники якого переключають торгівельні зв'язки з третіми країнами на внутрі-зональні взаємини.

Відоме іспанське енциклопедичне видання «Larousse» пропонує наступне визначення терміну «Ібероамерика» – це іспаномовна спільнота тієї частини Американського континенту, яка була колонізована іспанцями та португальцями [1].

Отже, під терміном «Ібероамерика» слід розуміти сукупність усіх країн Латинської Америки, які були свого часу іспанськими або ж португальськими колоніями. Слід враховувати також іншу особливість Американського континенту в цілому: окрім Канади та США всі інші країни розмовляють іберійськими мовами – іспанською або португальською

(щоправда, остання стосується лише Бразилії). Проте, через узагальнюючий характер терміну та його поширеність, в деяких наукових працях до зазначеної сукупності країн відносять власне Іспанію та Португалію. Яскравим прикладом цього є назва «Самміт Іberoамериканських країн», щорічна зустріч на найвищому рівні голів держав та урядів країн Латинської Америки, Іспанії та Португалії.

Латиноамериканська інтеграція – не лише сума товарних, інвестиційних та трудових ринків, але й нова якість відтворювальних механізмів; об'єктивний процес, частина сучасної економічної політики виживання в умовах світо господарської конкуренції, що постійно загострюється. Латиноамериканські держави – члени інтеграційних утворень дедалі більше застосовують економічні важелі взаємодопомоги для запобігання політичним кризам.

Термін «інтеграція» належить до числа найбільш уживаних в економіці, політиці і соціальних науках. Це обумовлюється як бурхливим розвитком інтеграційних процесів, що охоплюють всілякі області людської діяльності, так і тим, що цей термін одержав дуже широке тлумачення і нерідко використовується для характеристики міждержавних відносин, що не «дотягують» до інтеграції.

Поширеними є близько 40 визначень терміну «інтеграція», що свідчить про безліч точок зору щодо цього складного явища сучасного життя.

Головними ознаками інтеграції є:

- інтеграція є найвищим етапом розвитку міждержавних відносин; Теоретично до завершення цього етапу учасники інтеграційного процесу виявляються де-факто на порозі утворення конфедерації чи федерації;
- міждержавні відносини мають характер інтеграції, коли дві чи більша кількість держав поєднують свої зусилля, як правило, на договірній основі для досягнення єдиних цілей і створюють розвинуту інфраструктуру органів інтеграційних процесів, що забезпечують поступальний рух. Досягнення загальних цілей якісно змінює взаємодію між учасниками інтеграційного процесу а також їхні взаємини з третіми країнами;
- наявність договору припускає прийняття кожним учасником конкретних зобов'язань і термінів їхнього виконання. Мають місце також «м'які» форми інтеграції, особливо в політиці, коли об'єднання держав носить неформальний характер і заснований на їхній декларованій прихильності визначеним принципам, наприклад, ринковій економіці, демократичній формі державного правління, повазі до прав людини і т. д.;
- розвиток інтеграції відбувається під впливом двох взаємозалежних потоків імпульсів, що знаходяться в складній взаємодії. Це, по-перше, політична частка держав, що інтегруються, виражена в рішеннях, прийнятих на вищому рівні, що стають чинними після ратифікації їх законодавчою владою. У цих випадках мова йде про імпульси «зверху». Другий потік утворюють імпульси «знизу», що виникають завдяки стихійним процесам інтернаціоналізації господарської, фінансової, інформаційної й іншої областей людської діяльності;
- інтеграція – це тривалий процес й інтеграційний цикл звичайно включає кілька ступенів. Перехід від одного ступеню до іншого означає рух від простого до складного, розвиток інтеграційного об'єднання всередину і вище, що забезпечує поступовість переходу до злиття економік єдиному правовому простору, створенню системи наднаціональних органів. При економічній інтеграції, наприклад, основними ступіннями є зона вільної торгівлі, митний союз, загальний ринок, валютно-фінансовий союз, впровадження єдиної грошової одиниці;
- найбільш активно інтеграційні процеси відбуваються в економіці, політиці і військовій сфері. Однак завдяки динамізму суспільного розвитку на початку третього ти-

сячоліття зростають темпи інтеграції в інших областях (екологія, соціальні програми й ін.), що можуть кидати виклик тим, які крокують вперед [2].

Латинська Америка утворює регіональну підсистему в рамках глобальної системи, при цьому державам континенту властиве усвідомлення регіональної ідентичності, власної своєрідності, що визнається й спеціалістами інших країн [3]. Власне цим і пояснюється факт того, що в 90-і роки проблемам регіональної інтеграції приділялося так багато уваги на загально-латиноамериканських форумах та міжрегіональних зустрічах, особливо, з ЄС. Переглядалися існуючі численні договори з метою їх актуалізації, формувалися нові об'єднання, зростала кількість ініціатив на регіональному рівні. Нерідко відбувалося суттєве та достатньо необхідне поновлення концептуальних засад інтеграції і регіонального співробітництва. Активізація регіональної інтеграції і співробітництва знаходить відображення не лише в поновленні колишніх інтеграційних моделей і підписанні угод про вільну торгівлю. Країни регіону дедалі частіше використовують нові форми співробітництва в таких різноманітних галузях, як удосконалення інфраструктури, здійснення інтеграційних проектів в енергетиці і матеріальному виробництві, використання природних ресурсів, що знаходяться у спільному володінні, розвиток технології, військова промисловість і координація зовнішньополітичної діяльності. Проте, не можна констатувати, що йдеться про процес, що набув чіткої орієнтації та послідовності, де визначені всі галузі інтеграції. Найбільш характерними ознаками проблемності латиноамериканської інтеграції є певне змішання та дублювання окремих ініціатив, а також відомий хаос у практичній площині.

Спроби встановлення суттєвих економічних взаємин між Євросоюзом інтеграційними утвореннями Латинської Америки було здійснено у 80-і роки, проте на початок 90-х років відбулося суттєве послаблення впливу, присутності та позицій Європейського Союзу в латиноамериканському регіоні. Співробітництво між ібероамериканським регіоном та країнами Євросоюзу набуло якісно нового рівня за останні 16 років (якщо взяти за відлік 1989 рік, про що йтиметься далі у статті) з урахуванням важливих структурних змін, що відбувалися у цих регіонах протягом цього часу [4].

Провідного імпульсу у зміцненні взаємин між країнами Євросоюзу та Латинської Америки у форматі взаємин між-інтеграційних утворень було надано іспанським та португальським урядами.

Після падіння диктатури Франко центром уваги іспанського уряду були процеси демократизації в країнах Південного конусу. Перші серйозні кроки соціалістичного уряду з розвитку взаємин з країнами регіону співпали з трансформаційними процесами, розпочатими в Бразилії, Аргентині та Уругваї. Іспанія з самого початку надавала підтримку цим країнам у демократизації їх політичних систем. Боротьба за відновлення демократії в Чилі та Парагваї зустріла односторонню підтримку серед урядових та парламентських кіл Іспанії. Вони також стали на захист демократії та прав людини і засудили спроби державного перевороту, які мали місце у Венесуелі, Перу та Гватемалі. Особливе ставлення завжди було до Куби, де, на думку офіційного Мадриду, існують численні порушення прав людини та демократичних норм, що призводило багато разів до загострення відносин між обома країнами [5].

Вступ Іспанії до Європейського співтовариства надав нового виміру ібероамериканській політиці Королівства, яке до цього моменту намагалося надати переваги іспаноамериканським економічним і торговельним інтересам у рамках Співтовариства і орієнтувати увагу останнього до Ібероамерики. Ще під час переговорів про вступ, Іспанія зробила особливий наголос на цьому аспекті, що було відзначено у Спільній декларації

ції, яка є додатком до Договору про приєднання. На основі цієї Декларації, і після того, як відбулося засідання Ради Європи в Гаазі у червні 1986 року, іспанський уряд досяг значного підвищення інтересу Співтовариства до Латинської Америки. Ця політика відобразилася у прийнятті Радою міністрів закордонних справ 22 червня 1987 року документу, що називається «Нові орієнтири Європейського співтовариства у відносинах з Латинською Америкою», який започаткував новий етап у стосунках між двома регіонами, сформулювавши концептуальний підхід та зазначивши механізми, за якими здійснюватиметься зміцнення взаємин. У цьому документі зазначається: «Співтовариство підтверджує, з огляду на вступ Іспанії та Португалії, своє прагнення поширити та поглибити співробітництво, економічні та торговельні взаємини з цими країнами і є готовим до інтенсифікації своїх дій у цьому напрямку з метою використання всіх можливостей задля досягнення зазначеної мети, таким чином буде зроблений внесок в економічний та соціальний розвиток Латинської Америки та інтеграційні процеси в цьому регіоні» [6].

За словами голови Комітету Євросоюзу зі справ Латинської Америки В. Стівенса, який був одним з ідеологів зміцнення взаємин ЄС з латиноамериканським регіоном наприкінці 90-х років, ЄС об'єднує з Латинською Америкою як не з жодним іншим регіоном світу цілий комплекс історичних, культурних і економічних відносин. Через це, Європа має захищати свої позиції в Латинській Америці. «Той факт, що Вашингтон, за сприятливим збігом обставин, є нашим головним союзником, не є аргументом для того, щоб з нашого боку відмовлятися від спроб розвитку міцних взаємин з Латинською Америкою, цим динамічним континентом, що переживає період бурного розвитку». На його думку, Латинська Америка є третьою опорою трансатлантичного трикутника [7].

Процесу розвитку та інституціоналізації взаємин між Співтовариством та Латинською Америкою було надано значного імпульсу під час головування Іспанії в ЄС у першому півріччі 1989 року, що дозволило шляхом проведення успішних заходів, серед яких слід згадати зустрічі в Сан Хосе, Гранаді, у рамках Групи Ріо, надати динаміці розвитку та поглибити ці відносини. Рада Європи, що збиралася у Мадриді 26 і 27 червня 1989 року, зробила підсумок іспанських ініціатив, позитивно оцінюючи тему зовнішнього боргу іberoамериканських країн як продовження та інтенсифікацію політичних контактів та економічного, технічного, торговельного та фінансового співробітництва між обома регіонами.

Діалог в Сан Хосе взагалі виявився дуже корисним інструментом, який визначив подальший напрямок розвитку взаємин між Іспанією та Центральною Америкою. 15 зустрічей за останні роки та високий рівень економічного співробітництва – Європейський союз є найбільшим «донором» в регіоні, куди він надає майже 60% від загальної публічної допомоги народам Іberoамерики – свідчать про значний поточний розвиток взаємин, а також свідчать про перший великий політичний успіх, яким безперечно слід вважати миротворчий процес в регіоні. Враховуючи велику ступінь вразливості регіону від стихійних лих, зокрема ураганів та смерчів, не можна не згадати про те, що Іспанія надає постійну гуманітарну допомогу постраждалим країнам [8].

Інституціоналізація діалогу між Європейським співтовариством та Групою Ріо значно посилила взаємини між обома регіонами після грудня 1990 року. Після цього, у лютому 1991 року, Європейське співтовариство ухвалило «Нові орієнтири співробітництва з Латинською Америкою та Азією у 90-х роках», які передбачали якісний та кількісний стрибок у відносинах між регіонами. Відкриття Європейського інвестиційного банку для проектів з країн Латинської Америки було ідеєю, на якій Іспанія наполягала декілька років поспіль. Така установа почала діяти з 1992 року [9].

У жовтні 1995 року Єврокомісією було розроблено нові ключові напрямки стратегічного партнерства Євросоюзу з країнами Латинської Америки. За попередній вищевказаний період, який характеризувався процесом поглиблення західноєвропейської інтеграції і підключенням до нього Іспанії та Португалії, виникли передумови для більш тісного зближення між Євросоюзом і латиноамериканським регіоном. Іспанія і Португалія відіграли роль своєрідного мосту між двома регіонами, чому сприяли багатовікові історичні традиції, спільність мови та культури. Протягом 90-х років Іспанія перетворилася на найбільшого європейського інвестора для багатьох країн латиноамериканського регіону, а загальні капіталовкладення Іспанії в ці країни склали понад 65% всіх іспанських інвестицій закордоном [10]. Стратегія нового партнерства ЄС з країнами латинської Америки включала серед інших такі аспекти: поглиблення політичного діалогу, розширення торгівельної взаємодії з одночасною підтримкою регіональних інтеграційних процесів в латиноамериканському регіоні, а також технічну та фінансову співпрацю. Зазначена стратегія запропонувати своїм латиноамериканським партнерам альтернативу північноамериканському впливу на континенті, з урахуванням потреби останніх у диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків, була виправданим кроком і віднайшла підтримку серед країн регіону.

Реалізація вищевказаної стратегії була основним мотивом для проведення першого самміту на вищому рівні голів 48 країн ЄС, Латинської Америки і Карибського басейну, який відбувся у 1999 році у Ріо-де-Жанейро (Бразилія).

Перший Самміт ЄС – Латинська Америка та Кариби був результатом спільної іспано-французької ініціативи, його було вперше проголошено головою уряду Азнаром під час VI Ібероамериканської конференції, що проходила у Вінья дель Мар у листопаді 1996 року. З самого початку Іспанія відіграла провідну роль у визначенні та становленні його основних компонентів: щодо учасників (країни Латинської Америки та Карибського басейну, включаючи Кубу), порядку денного (з трьома окремими блоками: політичним; економічним і комерційним; культурним, освітнім та гуманітарним) і моделі (Політична декларація та План дії, подібно до Нового трансатлантичного порядку денного, обговореного та підписаного між ЄС та США під час головування Іспанії в Європейському союзі 1995 року). Головною метою цих заходів було відвести Самміт від суто декларативних заяв до практичної площини виконання поставлених завдань та створення необхідних для цього механізмів. Але Самміт не став просто кульмінацією політичного діалогу між Євросоюзом та всіма країнами чи регіонами Ібероамерики – з більшістю з яких на час його проведення вже існували специфічні механізми діалогу, особливо це стосувалося Групи Ріо, – це також було ідеальною можливістю для збалансування втраченого у відносинах в минулому, і для вироблення концепції майбутнього розвитку взаємин.

Дуже важливим моментом для ЄС було збереження регіону від потужного впливу з боку країн Північної Америки, перш за все, США. Для країн Латинської Америки та Карибського басейну є, в свою чергу, необхідним збереження балансу між Європейським союзом та Сполученими Штатами Америки. Одним з варіантів знаходження компромісу можна зазначити укладену з Мексикою Угоду про вільний обмін. Значна увага на Самміті також була відведена культурним та освітнім питанням. Було передбачено ініціацію багатьох програм допомоги Європейського союзу країнам Латинської Америки та Карибського басейну у галузі передання передових освітніх технологій та обладнання, а також проведення міжрегіональних культурних форумів. Останню ініціативу Іспанія послідовно підтримує вже протягом багатьох років [11].

Стратегічна асоціація, яку планувалося створити після Самміту мала поєднати теперішні інтереси та надати імпульс для нового розвитку взаємин. Варто відзначити, що

термін «асоціація» практично не вживався для відзначення рівня розвитку взаємин Європейського союзу з віддаленими регіонами. Раніше цей термін застосовувався для регіону Середземномор'я. Специфічним є те, що даний термін передбачав наявність тісного рівня співробітництва та абсолютної рівності у відносинах між регіонами. Проте, вирішальне значення мала відігравати економічний та соціальний аспект. Економічна та фінансова вразливість економік країн Латинської Америки та Карибського басейну, виразним прикладом чого була гостра економічна криза в Бразилії на початку 2000-х років, змушувала країни цього регіону йти на тісний діалог та співробітництво з країнами Європейського союзу.

Результатом проведення бразильського самміту були два документи: «Декларація Ріо», яка включала зобов'язання учасників з формування міжконтинентального політичного альянсу, та додаток за назвою «Пріоритетні завдання спільних дій», що містив перелік конкретних кроків, спрямованих на реалізацію досягнутих домовленостей в галузі економічного, торговельного і культурного співробітництва, а також співпрацю з питань екології. Перший самміт надав значного імпульсу європейсько-латиноамериканського діалогу з питань поступової реалізації торговельного обміну, підтвердженням чому було підписання договорів зі створення зон вільної торгівлі між ЄС і Мексикою (2000 рік), а потім з Чилі (2002 рік).

Другий самміт країн ЄС та Латинської Америки відбувся в Мадриді у травні 2002 року в період головування Іспанії в ЄС. Головними темами порядку денного були: розширення економічного співробітництва ЄС з країнами Латинської Америки в умовах глобалізації, боротьба з тероризмом. Головною складовою було питання про створення умов для досягнення угоди про вільну торгівлю між державами Європейського Союзу, Латинської Америки і Карибського басейну. Передбачалося, що цей процес проходитиме поетапно, на засадах угод ЄС як з окремими країнами, так і з субрегіональними економічними блоками країн Латинської Америки, такими як Меркосур, КАРИКОМ (Карибське співтовариство), ЦАСР (Центральноамериканський спільний ринок), АСН (Андське співтовариство націй). В заключному документі «Мадридське зобов'язання», представники країн ЄС і Латинської Америки виступили проти проявів протекціонізму і порушення норм у світовій торгівлі [12].

Третій саміт країн ЄС та Латинської Америки відбувся у березні 2004 року у Гвадалахарі (Мексика) і набув принципово нової якості через те, що країни Євросоюзу були представленими у більш розширеному складі. Латиноамериканські держави виступили з твердим наміром здійснити геополітичний поворот у бік диверсифікації своїх зовнішньо-економічних зв'язків, більшій самостійності та меншій політичній та економічній залежності від США. Проте, позиція представників ЄС з цього питання була дуже обережною, спрямованою на розробку певного «кодексу поведінки», спільного для європейців та латиноамериканців, який, на думку перших, повністю відповідав мультиполярній моделі світового розвитку [13]. Головне питання, яке виносилось на третій самміт, а саме, створення зони вільної торгівлі між країнами ЄС та Латинської Америки, не набуло належного розвитку, через неготовність з боку Євросоюзу відмінити субсидії на європейську аграрну продукцію, для того, щоб зробити її більш конкурентноздатною на ринку ЄС.

Підсумовуючи викладене про відносини ЄС з Ібероамериканою, слід навести слова колишнього міністра закордонних справ Іспанії Абея Матутеса: «...Європа несе відповідальність за підтримання розвитку цього історичного напрямку, задля інтенсифікації тісних культурних зв'язків із Заходом, невідкладною складовою частиною якого є ібероамериканський світ. Отже, є необхідним ще більше наблизити Європу до спільноти країн,

які, поділяють з нами спільні цінності. Слід наблизити дві півкулі, які, по суті, є одним цілим. Лише таким чином Іспанія та Європа залишаться вірними принципам, проголошеним у спільній Декларації про відносини з Ібероамерикою, де йшлося про повноцінну участь Іспанії та Португалії в європейському будівництві» [14].

Загалом іспанці можуть бути задоволеними розвитком міжрегіональних взаємин та роллю, яку відіграла їх країна у якості головної рушійної сили залучення ібероамериканського регіону до економічного співробітництва зі Співтовариством. Від комерційних угод, що не мали преференційного характеру, – так звані угоди «першого покоління» – і були підписані до 1986 року, Іспанія еволюціонувала до угод «третього» та «четвертого покоління». Останні є практично узагальненими, з розвинутими механізмами співробітництва, включаючи механізм політичного діалогу. Такі угоди було підписано з Меркосур та Мехіко, які окрім надання можливості значною мірою поглибити економічні відносини, зміцнили політичні взаємини. Отже, згадані угоди мають стати попередниками майбутніх Угод про вільну торгівлю. Також варто зазначити встановлення системи узагальнених переваг, завдяки якій значно полегшено доступ промисловим та сільськогосподарським товарам з Латинської Америки до європейського ринку. Особливо це стосується Центральної Америки та Андської групи. Кількість делегацій в Комісії збільшилася з двох у 1986 році до тринадцяти – у 2000 році.

Іспанський уряд вважає за доцільне продовжувати зміцнення взаємин між Євросоюзом та латиноамериканськими країнами в економічній, політичній та соціальній площинах. Про це свідчить низка документів, що приймаються іспанським урядом. Зокрема, в Програмі інтернаціоналізації іспанської економіки, прийнятої у травні 2003 року, у якості пріоритетних напрямків зовнішньоекономічної діяльності Іспанії названо три регіони: Європа, Латинська Америка та Азія [15].

Проникнення іспанського капіталу в Латинську Америку, що ґрунтується на історичній, культурній та лінгвістичній спільності та взаємо доповненні економічних інтересів, має стійкий та довготривалий характер. Для багатьох латиноамериканців Іспанія не асоціюється з минулим, а являє собою майбутнє, приклад моделі можливого розвитку країн регіону. Латинська Америка, в свою чергу, є для Іспанії природним ринком, що розширюється та таким, що не реалізував власний економічний потенціал. Це особливо важливо в умовах, коли проникнення на інші ринки (наприклад, ринки Східної Європи, Північної Африки) ускладнено через конкуренцію з боку інших країн Європейського союзу.

З іншого боку, масштаби діяльності іспанського капіталу в Латинській Америці нерідко стають приводом для занепокоєння серед підприємців та бізнес-кіл латиноамериканських країн через перспективу «неоколоніального захоплення». Занадто міцна «прив'язаність» до Іспанії містить певний ризик для країн регіону. Особливе занепокоєння у зв'язку з цим викликають темпи проникнення іспанського капіталу в галузі стратегічного значення. Цю ситуацію показово відображає такий загальнопоширений латиноамериканський вираз – «коли Іспанія чихає, ми починаємо хворіти».

Проте, Латинська Америка гостро потребує інвестицій, в тому числі іспанських, відтак мова не йде про опір чи протидію останнім, а скоріше, про створення дієвих механізмів контролю над цими інвестиціями з боку латиноамериканських держав.

Іспанія, що є невід'ємною частиною Ібероамерики, одночасно стає дедалі більш активним членом Євросоюзу, що проявляється в невпинному збільшенні частки країн-членів ЄС в її зовнішньоторговельних та інвестиційних потоках. Ця тенденція може призвести у майбутньому до незначного зменшення ролі латиноамериканського регіону у зовнішньоекономічних зв'язках Іспанії.

Після шокуючих подій 11 березня 2004 року, коли у Мадриді стався найбільший за всю історію країни терористичний акт: 10 бомб практично одночасно вибухнули у трьох при місцевих потягах, було вбито 192 особи та поранено понад 1500, на парламентських виборах 14 березня 2004 року переконливу перемогу отримала Соціалістична Робітнична Партія Іспанії (СРПІ). За результатами виборів Хосу Луїс Родрігес Сапатеро сформував однопартійний уряд, ставши п'ятим головою уряду у пост-франкістський період і першим, хто зайняв цю посаду з першої спроби [16].

Уряд Сапатеро зробив коригування по всім напрямкам зовнішньої політики Королівства. Під тиском іспанської громадянської спільноти було вирішено дистанціюватися від «атлантизму», надавши перевагу зміцненню взаємин зі Старою Європою. Зовнішня політика Іспанії має набути більш багатосторонній характер і повернутися до трьох пріоритетних напрямків: Європа, Середземноморський регіон і Латинська Америка, оскільки це є найбільш об'єктивним відображенням політичної, географічної та економічної реальності Королівства. В Латинській Америці Іспанія збирається повернутися до вибіркової політики допомоги, що поставлена в залежність від стану справ з правами людини. Якщо для попереднього уряду Азнара пріоритетом була юридична безпека інвестицій, то СРПІ має намір розширити цей напрямок боротьбою з бідністю та маргіналізацією суспільства [17].

Громадянські утворення, які проводять активну діяльність щодо зміцнення взаємин всередині ібероамериканської спільноти націй, наголошують на тому, що ібероамериканська політика Іспанії має включати не лише проведення зустрічей на вищому рівні і розвиток спільного ібероамериканського простору, але також стимулювати розвиток цього напрямку політики ЄС, включаючи підписання угод про асоціацію. Ця політика має сприяти відновленню високого рівня двосторонніх взаємин, підтримуючи не лише політико-дипломатичну та економічну, але й культурну та соціальну присутність Іспанії в цих країнах.

Завдяки зусиллям Іспанії та Португалії, співробітництво між країнами Латинської Америки та Євросоюзом за останні 15 років набуло якісно нового характеру в контексті важливих структурних перетворень, що відбувалися в обох регіонах. Завдяки діяльності урядів іберійських країн, а також їх громадянських суспільств, у країнах-членах Євросоюзу розуміють, що партнерство Латинська Америка – ЄС наразі потребує змін, за яких країни Латинської Америки виступатимуть не лише як об'єкт впливу великих промислових держав і транснаціональних монополій, але й у якості суб'єкту міжнародних відносин зі своїми інтересами та цілями, з орієнтацією на нову структуру нового глобального світового порядку. Останні зміни у структурі такого партнерства демонструють, що інтеграція використовується ними у якості головного інструмента для включення у світову господарську систему в умовах глобалізації [18].

Проте, не лише активне лобювання з боку Іспанії та, у меншій мірі, Португалії, необхідності та доцільності розвитку взаємин Євросоюзу з країнами Латинської Америки спричиняють практичну реалізацію розвитку цих відносин. Існує цілий перелік об'єктивних чинників цього явища.

Головними факторами, що зумовлюють підвищений інтерес з боку Євросоюзу до країн Латинської Америки на сучасному етапі розвитку є процеси субрегіональної та регіональної інтеграції, а також досвід, якого набуває цей регіон під час реалізації цих процесів. Концепція Євросоюзу стосовно регіону Латинської Америки, розроблена в середині 90-х років і спрямована на встановлення більш тісних взаємин з країнами регіону, базувалася, перш за все, на припущенні, що латиноамериканські країни здатні здійснити в себе політичну і економічну інтеграцію, взявши за взірць європейську модель. Серед

економічних умов, які представники ЄС висувають по відношенню до регіональних інтеграційних блоків країн Латинської Америки у ході переговорного процесу, часто здійснюється акцент на необхідності прийняття спільних зовнішніх митних тарифів для країн ЄС. Виконання цієї умови значно полегшило б переговорний процес щодо створення міжрегіональної економічної асоціації. Проте, деякі латиноамериканські країни неготові прийняти такий підхід як основу для подальшого прогресу, оскільки до цього часу не передбачено певних механізмів компенсації, а саме, структурну та регіональну підтримку тим секторам та регіонам Латинської Америки, які будуть тісно пов'язані з європейською економікою. До того ж, деякі латиноамериканські країни, наприклад Мексика та Чилі, віддають перевагу активізації економічного діалогу з Євросоюзом шляхом підписання двосторонніх угод про створення зон вільної торгівлі [19].

Водночас, незважаючи на значні досягнення у розвитку взаємовідносин ЄС – латиноамериканські країни за останнє десятиліття, продовжує існувати ціле коло проблемних моментів, які гальмують розвиток міжрегіональних відносин і не дозволяють вирішити всі існуючі розбіжності в політичних та економічних площинах.

Суттєвою перешкодою в європейсько-латиноамериканському діалозі з питань створення зон вільної торгівлі є небажання європейців допускати на свій ринок якісну сільськогосподарську продукцію з країн Латинської Америки та Карибського басейну, оскільки вона являє пряму конкуренцію агропромисловій продукції, що виробляється країнами-членами Євросоюзу і субсидуються із загального бюджету ЄС. За результатами вищезгаданого другого самміту ЄС-Латинська Америка, який відбувався у Мадриді, питання про експортні субсидії агропромисловій продукції було передано для вирішення у рамках Світової Організації Торгівлі (СОТ). Певного прогресу вирішення цього питання набуло наприкінці 2004 року, коли Єврокомісія ухвалила рішення щодо перегляду своєї політики стосовно виробництва цукру і скорочення експортних субсидій всередині ЄС. Серед країн Латинської Америки вирішення цукрової проблеми є одним з головних для бразильського промислового сектору, оскільки його представники втрачають приблизно 400 млн. дол. США на рік через європейський протекціонізм щодо експорту цукру [20].

Серед інших проблемних питань у міжрегіональних взаєминах ЄС-країни Латинської Америки слід також відзначити асиметричність у взаємних торгівельних та інвестиційних показниках. ЄС є другим після США торгівельним партнером (його частка у зовнішньоторговельному обороті цих країн складає близько 12%) для країн Латинської Америки, одним з ключових інвесторів та джерелом надання фінансової допомоги [21]. Латиноамериканський регіон, у свою чергу, займає лише сьоме місце у зовнішньоекономічних зв'язках ЄС. До того ж, неоднорідність присутня і в стратегічних напрямках зовнішньоекономічної політики країн Латинської Америки. Так, північні представники цього регіону (Мексика, країни Центральної Америки) більш орієнтовані на США, у той час як країни Південної Америки спрямовують свій зовнішньоекономічний вектор у бік Євросоюзу.

Враховуючи тенденцію до розширення Євросоюзу, цей процес матиме вплив не лише на країни-учасниці європейської інтеграції, але й на зовнішньоекономічних партнерів ЄС. З метою зміцнення позиції в світовій економіці, розширеному Євросоюзу доведеться активізувати і підвищувати ефективність своєї участі в міжнародних організаціях, таких, як СОТ. З точки зору перспектив взаємин ЄС з країнами Латинської Америки, слід зазначити, що динаміка розвитку єдиного європейського ринку у середньостроковій перспективі надасть деяким латиноамериканським країнам нові торгівельні можливості, перш за все, через скорочення торгівельних витрат у співробітництві зі східноєвропейськими партнерами. Нові учасники європейської інтеграції через діючу Генеральну систему пре-

ференцій (ГСП), що надається з боку ЄС в односторонньому порядку для неасоційованих членів, також матимуть гарантувати зі свого боку для таких країн більш сприятливі митні режими у торгівлі. Проте ГСП містить для латиноамериканських країн перелік суттєвих недоліків: система гарантує надання лише митних пільг і не стосується не митних обмежень торгівлі з Євросоюзом. Тому суттєві переваги для південноамериканських країн в торгівлі зі східноєвропейськими державами може надати лише створення зони вільної торгівлі з європейським загальним ринком.

Проблемою для країн Латинської Америки є той факт, що східноєвропейські країни, що нещодавно вступили, або у найближчому майбутньому мають стати членами ЄС, мають схожу структуру експортованої в ЄС агропромислової і текстильної продукції. Відтак, проваджувана протекціоністська політика європейського ринку суттєво гальмує розвиток експорту продукції латиноамериканських країн до Євросоюзу. Цей факт по-різному оцінюється експертами різних країн: від характеристики суттєвого недоліку у взаємному товарообміні до відзначення потенціального резерву для розширення міжрегіональної торгівлі. Остання думка неодноразово повторювалася представниками іспанського уряду та представниками деяких латиноамериканських держав під час третього самміту ЄС-Латинська Америка у Гвадалахарі.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що латиноамериканська інтеграція – не лише сума товарних, інвестиційних та трудових ринків, але й нова якість відтворювальних механізмів; об'єктивний процес, частина сучасної економічної політики виживання в умовах світо господарської конкуренції, що постійно загострюється. Латиноамериканські держави – члени інтеграційних утворень дедалі більше застосовують економічні важелі взаємодопомоги для запобігання політичним кризам. Звичайно, існують межі стимулювання ринкових взаємин за допомогою інтеграції. Для їх розширення необхідні внутрішні структурні перетворення, які б дозволили оптимізувати стратегію розвитку регіону. Однак зростаюча глобалізація з жорсткими правилами взаємодії за одночасного збереження недостатньої конкурентноздатності латиноамериканської експортної продукції, дають підстави вважати, що подальша регіональна інтеграція є неминучою. На даний час, коли відбувається пошук оптимальної стратегії розвитку латиноамериканського регіону, інтеграція, шляхи її розвитку та вектори зовнішньоекономічної взаємодії, набувають особливої значимості і актуальності.

Проблему загальної регіональної інтеграції було б обмежено розглядати поза контексту взаємин Латинська Америка – ЄС. Північний сусід залишається для латиноамериканських країн найближчим та найбільшим ринком збуту та постачальником технологій, які, проте не завжди відносяться до першої категорії. Для США значення латиноамериканського регіону значно посилилося після початку війни в Іраку, оскільки у регіоні існують дві нафтові країни світового значення – Мексика і Венесуела, яка є членом ОПЕК. США проявляють значну зацікавленість у розвитку інтеграційних утворень в латиноамериканському регіоні під своїм головуванням. Так, ідея створення Всеамериканської зони вільної торгівлі (ВАЗВТ) виникла у США ще в 60-ті роки ХХ ст., проте у ті часи ця ідея не віднайшла підтримки серед країн самої Латинської Америки, які прагнули прямувати власним інтеграційним шляхом. США довгий час надавали перевагу двостороннім взаєминам з окремими країнами регіону. У середині 90-х років ідея ВАЗВТ отримала нового поштовху з боку керівництва США, проте через цілу низку невирішених питань, серед яких, є проблеми субсидій аграрному сектору США (аналогічна проблемі, що виникла між ЄС та країнами Латинської Америки), а також жорстка позиція супротиву створенню такого об'єднання з боку Аргентини, Бразилії, Венесуели, Колумбії, не дозволили реалі-

зватися цій ідеї з початку 2005 року, як це було заплановано [22].

Слід зазначити, що на сучасному етапі світового розвитку, в умовах глобалізації, ми можемо говорити про ібероамериканську спільноту націй як про певну сталу величину у міжнародних відносинах. Беззаперечно, ця спільнота не є монолітною, вона поділяється на регіональне утворення – спільноту націй країн Латинської Америки та громадянські суспільства Іспанії та Португалії, яким, у свою чергу, властива певна біполярність: підтримання тісних взаємин з рештою країн Ібероамерики та підтримання взаємин з країнами Європейського Союзу, членами якого вони є вже досить тривалий час.

Водночас, слід зазначити, що завдяки діяльності урядів Іспанії та Португалії країн, а також їх громадянських суспільств, у країнах-членах Євросоюзу зрозуміли, що партнерство Латинська Америка – ЄС наразі потребує змін, за яких країни Латинської Америки виступатимуть не лише як об'єкт впливу великих промислових держав і транснаціональних монополій, але й у якості суб'єкту міжнародних відносин зі своїми інтересами та цілями, з орієнтацією на нову структуру нового глобального світового порядку. Останні зміни у структурі такого партнерства демонструють, що інтеграція використовується ними у якості головного інструмента для включення у світову господарську систему в умовах глобалізації

Провідну роль у подальшому розвитку ібероамериканської спільноти націй відіграватимуть Іспанія та Португалія, як найрозвинутіші держави серед її інших учасників. Країни Латинської Америки, у свою чергу, можуть скористатися усіма перевагами глобалізаційного процесу від зміцнення економічних взаємин у рамках ібероамериканської спільноти націй, що була породжена інтеграцією ідей громадянських суспільств країн-учасниць. Відтак, за зваженої і ретельно розробленої проєкції соціальної інтеграції на економічний рівень, у майбутньому можливе народження могутнього утворення, що нараховуватиме у своєму складі не лише потужну сировинну базу, яка так характерна для країн, що розвиваються, але також і представників провідних розвинутих держав світу.

У цьому зв'язку велику роль відіграватиме демографічний фактор. На теперішній час на терені США проживають біля 35 млн. вихідців з Латинської Америки, що складає 12% населення цієї країни. Згідно існуючих прогнозів до 2050 року вже кожний четвертий американець матиме латиноамериканське коріння. Відповідно збільшиться вага іберо-американської діаспори як в економічному, так і в політичному житті США. Вже зараз найбільші іспанські компанії вивчають можливості позиціонування на теренах цієї країни. За мірою формування у перспективі трансатлантичної зони вільної торгівлі, учасниками якої будуть США, країни Латинської Америки, а також країни-члени ЄС, геополітична роль Іспанії безумовно зросте. В цьому випадку вона може стати не лише «містом» між Європою та Латинською Америкою, але й зв'язуючою ланкою між Європою та Латинською Америкою, але й зв'язуючою ланкою між трьома континентами: Євразією, Північною та Південною Америкою.

Список використаної літератури

1. Pequeño Larousse Ilustrado. Instituto del Libro. La Habana, 1968. P. 557.
2. Интеграция в западном полушарии на пороге XXI века. – Институт Латинской Америки Российской Академии Наук : Москва, 1999, С. 34.
3. Альберто ван Клаверен. Латинская Америка на пути к открытому регионализму // Латинская Америка. –1997. – № 6. – С. 4.
4. З. Романова. Латинская Америка: региональная интеграция на новом витке развития. // МЭ и МО – 2005. – № 10. – С. 88.

5. Programa de La Presidencia Espanola en la UE, Madrid, 2001, P. 33.
6. Documentos de Consejo de Ministros de Relaciones Exteriores de Comunidad Europea sobre los paises de America Latina; www.mae.es.
7. В. Стивенс. Влияние Европы на Латинскую Америку. – Internationale Politik. Посольство ФРГ в Москве, 09/2001, С. 19.
8. Ибероамериканский мир перед вызовами глобализации. – Институт Латинской Америки Российской Академии Наук, Москва, 2003, С. 212.
9. Espana y Iberoamerica. Documentos.; www.mae.es.
10. El Pais. Madrid, 6. II. 2000; 11. III. 2001.
11. Programa de La Presidencia Espanola en la UE, Madrid, 2001, P. 35.
12. В. М. Тайар. ЕС-ЛКА: тенденции межрегионального сотрудничества. // Латинская Америка – 2005. – № 8. – С. 24.
13. Clarin. Buenos Aires, 31.V.2004; www.clarin.com.
14. Abel Matutes. Hacia una nueva etapa en las relaciones entre la Unión Europea y Latinoamérica. La Cumbre de Río, Madrid, 2000, P. 32.
15. Espana y Iberoamerica. Documentos.; www.mae.es.
16. Е. Черкасова. Поворот во внешней политике Испании: амбиции и границы возможного. // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. – № 8. – С. 66-67.
17. Е. Черкасова. Поворот во внешней политике Испании: амбиции и границы возможного. // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. – № 8. – С. 68.
18. В. М. Тайар. ЕС-ЛКА: тенденции межрегионального сотрудничества. // Латинская Америка – 2005. – № 8. – С. 24-25.
19. W. Grabendorff. La estrategia birregional y sus limitaciones en un mundo unipolar. – Nueva Sociedad, 2004, № 189, P. 97-109.
20. В. М. Тайар. ЕС-ЛКА: тенденции межрегионального сотрудничества. // Латинская Америка – 2005. – № 8. – С. 28.
21. CEPAL. Panorama de la Insercion internacional de America Latina y el Caribe, 2001-2001, Santiago de Chile, 2003, Cuadros 1.1.B, 1.1.C.
22. З. Романова. Латинская Америка: региональная интеграция на новом витке развития – 2005. – № 10. – С. 94-95.

DEVELOPMENT OF THE RELATIONS BETWEEN LATIN AMERICA STATES AND EUROPEAN UNION IN THE CONTEXT OF IBERO-AMERICAN COMMUNITY OF NATIONS

Taras Kulynych

Applicant of the Department of International Relations and Foreign Policy Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Supervisor: Doctor of Political Sciences, Prof. V. V. Kopyika.

Abstract. *The author attempts to analyze the development of relations of the Latin American countries with the EU member states at the political, economic and social levels in the context of an entity that unites all Ibero-American countries of the world.*

Taking into account the actuality of the integration processes research, as well as the required engagement of Ukraine into these processes, as a state that aspires to be a full-fledged member of the world community, it is important at the current stage of development of Ukraine to study the mechanisms of engagement in cooperation not only with particular countries of the world, but also integration entities.

Hispanic and Russian language sources constituted the main basis of the research: publications of the Ministry of Foreign Affairs of Spain, and some states of Latin America, Spanish-language periodicals of Ibero-American countries, website of the MFA of Spain. Among Russian-language sources: scientific periodical publications and articles in the journals «Latin America», «World economy and international relations».

Key words: *European Union, Latin America, Ibero-American cooperation, integration.*

Referances

1. Pequeño Larousse Ilustrado. Instituto del Libro. La Habana, 1968. P. 557.
2. Yntegracy'ya v zapadnom polushary'y na poroge XXI veka. – Instytut Laty'nskoj Ameryky Rossy'jskoj Akademyy' Nauk : Moskva, 1999, S. 34.
3. Alberto van Klaveren. Latynskaya Ameryka na puty k otkrytomu regyonalizmu // Latynskaya Ameryka. –1997. – № 6. – S. 4.
4. Z. Romanova. Latynskaya Ameryka: regyonalnaya yntegracy'ya na novom vytkye razvyty'ya. // ME y MO – 2005. – № 10. – S. 88.
5. Programa de La Presidencia Espanola en la UE, Madrid, 2001, P. 33.
6. Documentos de Consejo de Ministros de Relaciones Exteriores de Comunidad Europea sobre los paises de America Latina; www.mae.es.
7. V. Sty'vens. Vly'yany'e Evropy na Latynskuyu Ameryku. – Internationale Politik. Posolstvo FRG v Moskve, 09/2001, S. 19.
8. Yberoamerykanskyj myr pered vyzovamy globalyzacy'y. – Instytut Latynskoj Ameryky Rossyjskoj Akademyy' Nauk, Moskva, 2003, S. 212.
9. Espana y Iberoamerica. Documentos.; www.mae.es.
10. El Pais. Madrid, 6. II. 2000; 11. III. 2001.
11. Programa de La Presidencia Espanola en la UE, Madrid, 2001, P. 35.
12. V. M. Tajar. ES-LKA: tendency'y mezhregyonalnogo sotrudnychestva.//Latynskaya Ameryka – 2005. – № 8. – S. 24.
13. Clarin. Buenos Aires, 31.V.2004; www.clarin.com.
14. Abel Matutes. Hacia una nueva etapa en las relaciones entre la Unión Europea y Latinoamérica. La Cumbre de Río, Madrid, 2000, R. 32.
15. Espana y Iberoamerica. Documentos.; www.mae.es.
16. E. Cherkasova. Povорот vo vneshnej polytyke Yspany'y: ambycy'y y granyczy vozmozhnogo. // Myrovaya ekonomyka y mezhdunarodnye otnosheny'ya. – 2005. – № 8. – S. 66-67.
17. E. Cherkasova. Povорот vo vneshnej polytyke Yspany'y: ambycy'y y granyczy vozmozhnogo. // Myrovaya ekonomyka y mezhdunarodnye otnosheny'ya. – 2005. – № 8. – S. 68.
18. V. M. Tajar. ES-LKA: tendency'y mezhregyonalnogo sotrudnychestva. // Latynskaya Ameryka – 2005. – № 8. – S. 24-25.
19. W. Grabendorff. La estrategia birregional y sus limitaciones en un mundo unipolar. – Nueva Sociedad, 2004, № 189, P. 97-109.
20. V. M. Tajar. ES-LKA: tendency'y mezhregyonalnogo sotrudnychestva. // Latynskaya Ameryka – 2005. – № 8. – S. 28.
21. CEPAL. Panorama de la Insercion internacional de America Latina y el Caribe, 2001-2001, Santiago de Chile, 2003, Cuadros 1.1.B, 1.1.C.
22. Z. Romanova. Latynskaya Ameryka: regyonalnaya yntegracy'ya na novom vytkye razvyty'ya – 2005. – № 10. – S. 94-95.

РАЗВИТИЕ ОТНОШЕНИЙ СТРАН ЛАТИНСКОЙ АМЕРИКИ И ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В КОНТЕКСТЕ ИБЕРОАМЕРИКАНСКОЙ СООБЩЕСТВА НАЦИЙ

Кулинич Т. А.

Соискатель кафедры международных отношений и внешней политики Института международных отношений Киевского Национального Университета имени Тараса Шевченко.

Научный руководитель: доктор политических наук, профессор Копейка В. В.

Аннотация. В статье автор делает попытку проанализировать развитие взаимоотношений стран латиноамериканского региона со странами Европейского Союза на политическом, экономическом и социальном уровнях в контексте существования образования, объединяющей все ибероамериканские страны мира.

Учитывая актуальность исследования интеграционных процессов, а также обязательное привлечение Украины к ним, как государства, стремящегося быть полноправным членом мирового сообщества, на нынешнем этапе развития нашего государства важно изучение механизмов привлечения его (государства) к сотрудничеству не только с отдельными странами мира, но и интеграционными образованиями. К тому же опыт развития взаимоотношений с Евросоюзом стран с переходной экономикой также актуальным для изучения украинской научной мыслью.

Во время проведения исследования, в основном, использовались испаноязычные и российские источники. Это публикации министерств иностранных дел Испании и некоторых латиноамериканских стран, испаноязычные периодические издания ибероамериканских стран, веб-портал Министерства иностранных дел Испании. Среди российских источников – периодические научные публикации и статьи в журналах «Латинская Америка», «Мировая экономика и международные отношения».

Ключевые слова: Европейский Союз, Латинская Америка, Ибероамерика, сотрудничество, интеграция.